

פרשת קדושים

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' (יט, יג)

וברש"י, סמך שמירת שבת למורא אב לומר אע"פ שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצוות אני ה' אל' אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך אל תשמע לו לבטל דברי.

והוא מגמ' ב"מ (נב, א) ת"ר מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבים בכבודי. ומקשי' טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו, הא לאו הכי הו"א צייתא ליה, ואמאי האי עשה והאי לא תעשה ועשה, ולא אתי עשה ודתי ל"ת ועשה. ומשני איצטריך סד"א הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום וכו'.

והק' הדבר אברהם (סימן ט, ב) לשיטת הריב"א בתוס' חולין (קמא, א) דבכל דוכתא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ הלאו נדחה (דלא כהתוס' קידושין לד, א ד"ה מעקה דס"ל דבכל עשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא מדחי ליה), וא"כ בכל עשה הבא במקום ל"ת ועשה, י"ל כיון דהוי עשה כנגד עשה שב ואל תעשה עדיף, וא"כ הכא בשלמא לענין אמר לו אביו היטמא שפיר פרכי' דפשיטא דלא יטמא, אבל גבי אמר לו אל תחזיר לו הו"א דלא יחזיר משום דשוא"ת עדיף, כיון דהלאו דלא תוכל להתעלם שפיר נדחה.

ונראה, דהנהגה בהא דבעינן קרא דאני ה' כולכם חייבים בכבודי, הקשו התוס' ביבמות (ה, ב) וז"ל וא"ת ולמה לי קרא בכיבוד אב ואם דלא דחי שבת דבלאו קרא נמי לא דחי שהוא ואביו מוזהרים על השבת כדאמר בפ"ק דקידושין גבי אביו אומר השקני ואמו אמרה השקני הנח כיבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, וכן אביך אומר השקני ומצוה לעשות הנח כבוד אביך ועשה מצוה שאתה ואביך חייבים לעשות מצוה. וי"ל דמהכא ילפינן התם, עכ"ל.

ומבואר בתוס' דכל הך סברא דאתה ואמך חייבים בכבוד אביך לא קים לן אלא מהאי ילפוטא שאני ה' כולכם חייבים בכבודי, ולולא הקרא היה רשאי לעשות רצון אמו כיון דחייב בכבוד שניהם. ומבואר מזה, דכל הך דינא דאינו שומע לאביו כנגד מצוה ילפינן ליה מקרא דאני ה' ולא מסברא.

אמנם ברמב"ם נראה שיטה אחרת בזה, (דבפ"ו מהל' ממרים ה"ג) אמר לו אביו השקני מים ומצוה לעשות וכו' יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבין בדבר מצוה וכו', ובהי"ד אמר לו אביו השקני מים ואמרה לו אמו השקני מים מניח כבוד אמו ועוסק בכבוד אביו תחילה מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו עכ"ל, ושני הדינים מהברייתא דקידושין שהביאו התוס'.

ואילו (בהלכה יב) כת' הרמב"ם מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה וכו', הרי זה לא ישמע לו וכו' ע"כ, ומשמע דהוי דין בפ"ע דלא ישמע לו והיינו דבכה"ג ליכא מצות כיבוד או"א כלל, ולא רק דמניח כבוד אביו ועוסק במצוה. ולפ"ז נמצא דגם קודם הילפוטא דאני ה' ידעינן דבאמר לו אביו לעבור על ד"ת יעשה המצוה, דלא גרע מאמר לו אביו השקני מים ומצוה לעשות.

אמנם נראה, דלד' הרמב"ם אף דאיכא סברא דאתה ואביך חייבים לעשות מצוה, מ"מ היכא שיש דין דחייב כגון שאומר לו אביו לעבור על ל"ת גרידא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, א"כ מאחר דהלאו נדחה תו לא אמרינן אתה ואביך חייבים לעשות מצוה, כיון דליתא להמצוה. ולזה בעינן הילפוטא דאני ה' כולכם חייבים בכבודי לומר דליכא הכא מצות כיבוד כלל.

מעתה י"ל הא דאקשי' בגמ' באמר לו אביו היטמא או אל תחזיר האבידה, דגם לולא הקרא כיון דאיכא בהו ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה הוה ידעינן דלא ישמע לו ויחזיר האבידה, ואע"ג דהוי בקום ועשה,

פרשת קדושים

דמאחר דאין עשה דוחה ל"ת ועשה א"כ נשאר העשה דהשבת אבידה, ומעתה אמרינן דיעשה המצוה משום דאתה ואביך חייבין לעשות מצוה.

והנה בחי' רעק"א שם (ל, א) הק' לשי' הריב"א דאף היכא דאין עשה דחי ל"ת ועשה, מ"מ אינו לוקה בלאו, א"כ מאי פרכי' דלא ישמע לו מכח אין עשה דוחה ל"ת ועשה, הא איכא נפק"מ בעבר ונטמא לא ילקה דעשה כיבוד אב דוחה עכ"פ הלאו דטומאה שלא ילקה, ועלה קמ"ל קרא אני ה' דליכא הכא מצות כיבוד כלל וממילא לקי.

ולפמ"ש אפשר, דכיון דאחר שאין עשה דוחה ל"ת ועשה תו אמרי' אתה ואביך חייבין לעשות מצוה, א"כ מעתה גם הלאו אינו נדחה, דכיון דאינו מחוייב לעשות רצון אביו בזה משום דאתה ואביך חייבים וכו' א"כ הלאו ועשה במקומם אף לשי' הריב"א ושפיר לקי על הלאו.

ואז הוא ע"ד מש"נ בד' הרמב"ם, אבל למש"כ התוס' ביבמות כל הך סברא דאתה ואביך חייבין לא קים לן אלא מההיא ילפותא דאני ה', והכל דין א'.

מקור: רבי ברוך שמעון סלומון שליט"א